

Efterord

Journalisten och författaren Ester Blenda Nordström föddes 1891. Som barn var hon busig och uppfinningsrik. Som flicka var hennes beteende opassande. I skolan fick hon dåligt betyg i uppförande. Själv kunde hon inte begripa varför hon inte fick ha samma rörelseutrymme som pojkarna. Denna livsinställning gick aldrig gick ur henne.

Vägen in i journalistiken var enligt Ester Blenda själv slumpartad. Sommaren efter studentexamen var hon uttråkad och hade inget att göra. När hon erbjöds en tjänst som volontär på Stockholms Dagblad nappade hon. Då var hon tjugo år. Inledningsvis blev det mest notiser, men hon fick ganska snart göra reportage och skriva kåserier. Ester Blenda utmärkte sig tidigt i det som senare kom att känneteckna henne som person och journalist. På Svenska Dagbladet, där hon senare fick anställning, uppmuntrades journalisterna att gå ut i verkligheten och beskriva vad de såg och upplevde. Ester Blenda tog det ett steg längre och iscensatte händelser enbart för reportagets skull. Intervjuer var ovanliga i början av förra seklet men genom att citera de intervjuade så som de talade, med slang och dialekt lät Ester Blenda personerna gestalta sig själva. Det var helt nytt. Hon skrev i jagform, i presens och hon uppmärksammade barn i sina

EFTERORD

texter. Användandet av talstreck etablerades. Det stora genomslaget kom sommaren 1914. Längtan efter äventyr gav henne idén att arbeta som bondpiga under sin ofrivilliga semester. Hon annonserade efter en tjänst och fick den. Tillbaka på redaktionen föreslogs hon att skriva om upplevelserna. Reportaget slogs upp stort och blev succé. Bondelivets hårda slit och långa dagar hade aldrig beskrivits på detta intensiva och närvarande vis, och det kom rätt i tiden. De nio artiklarna samlades i boken *En pigga bland pigor*, kom att tryckas i femton upplagor och blev både teater och film.

Som pigga wallraffade Ester Blenda ett halvt sekel innan den tyske journalisten Günther Wallraff gav namn åt denna arbetsmetod. Men det blev sista gången hon arbetade under täckmantel, därefter var hon alltid på plats som sig själv. Journalistyrket korresponderade väl med hennes nyfikna och rastlösa själ och hon sökte ständigt nya platser, upplevelser och reportageidéer. Det "självupplevda reportaget" blev en livsstil och Ester Blenda ett begrepp för såväl läsekrets som kulturelit. Året 1917 säger Ester Blenda upp sig från Svenska Dagbladet. Hon fortsatte att göra reportage för tidningar, nu som frilansare. Hon reste genom Sverige och ut i världen och skapade tidlösa dokument. Efter *En pigga bland pigor* kom böckerna *Kåtornas folk*, *Amerikanskt* och *Byn i vulkanens skugga*. Genom hennes texter får vi ta del av det liv som var då, men också identifiera oss med människan i ett socialt sammanhang.

Ester Blenda var mångbegåvad, hon skrev och foto-

EFTERORD

graferade, ritade och musicerade – och hon var passionerat närvarande i allt hon företog sig. Busflickan var nu en omsvärmad och eftertraktad äventyrerska. Hennes obetvingliga behov att göra det ingen förväntade sig förblev intakt. Mellan resorna gick hon lika mycket in i det stockholmska sällskapslivet som i allt annat. Hon rökte och svor, körde motorcykel och underhöll med dragspel men blev snabbt ”led åt stan och herrskap”.

Hennes håg stod till det enkla livet, till fysiska strapasser och till människor utanför storstadens kulturelit. Hon sökte sig gärna till miljöer som kontrasterade mot det moderna samhället och var lyckligast när alla sinnen var aktiverade. ”Å – det är härligt att vara människa och leva!” avslutar hon sitt reportage från Sydamerika. Den stora drömmen var en egen gård. Där ville hon omges av barn, driva småbruk och författa. Som första kvinnliga elev blev hon antagen till lantbruksskolan Hagaberg. Där skrev hon flickboken *En rackarunge*. Den gavs ut 1919 och blev till Ester Blendas förvåning en succé.

Som journalist var Ester Blenda ytterst intuitiv och hennes sociala engagemang var stort. Hon var lyhörd och hade blick för det allmänmänskliga, hennes humor lyste igenom det mesta hon skrev. Det var hos de utsatta hennes hjärta fanns. Det var tidningsläsarna hon var solidarisk med, inte kultureliten. Mötet mellan mördaren Josef i Åhyddan och flickan Ann-Mari skildras med stor empati och här kan vi ana journalisten Ester Blendas känsliga intervjuteknik. Hon var stilistiskt driven och med sin fingertoppskänsla för dramatik skapade hon nerv och

EFTERORD

närvaro. Själv kallade hon det för att ”fotografera av verkligheten”. På samma sätt som hennes litterära stil återspeglas i reportagetexterna kom hennes journalistiska närvaro att ge färg åt hennes skönlitteratur. Rackarungen är författarens alterego och via Ann-Mari får vi en glimt av Ester Blendas barndom och personlighet. Vi får också inblick i de konventioner som både Ann-Mari och Ester Blenda hade att bryta mot. Ann-Mari föregår Pippi Långstrump och en del av busstrecken återfinns i Astrid Lindgrens barnböcker. På så sätt kom Ester Blenda att bli stilbildare även inom barn- och ungdomslitteraturen.

Den första boken om Ann-Mari skrevs i ett rasande tempo men med uppföljaren *15 år* gick det trögt. Först satt Ester Blenda isolerad i en stuga i norr, men hyrde senare ett rum i ett fiskeläger utanför Västervik. Författaren behövde riktiga miljöer och verkliga karaktärer för att inspireras. Detta visar tydligt hur det självupplevda var avstampen för Ester Blendas litterära gestaltning. Den tredje boken, *Patron Ann-Mari*, är en kärleks berättelse till vardagen. Nu är Ann-Mari nitton år och mer sansad. Hon förverkligar drömmen om ett torp och blir återigen banbrytare. Ester Blenda nådde för egen del sin dröm först när hon var fyrtio men genom Ann-Mari kan vi känna upprymdheten: ”Tänk, att man går och lägger sig i sitt eget, eget, eget hem...”

I Ester Blendas åttonde och sista bok, *Patron förlovat sig*, går Ann-Mari på lantbruksskola som enda kvinna bland tvåhundra tretton bönder. Hon hyr rum hos fröken Beata och skriver brev till fästmannen Stefan men också

EFTERORD

till moster Bernhardine, pigan Kristina och väninnan Gertrude. Ja, kanske mest till de andra och minst till fästmannen. Breven innehåller berättelser om skolan, eleverna och annat som hände runt henne. De är skrivna med de spänstiga dialoger och träffsäkra miljöbeskrivningar som är typiska för Ester Blenda. I brevformen kan vi också ana författarens egen sociala ton. Den kärva humorn, förmågan att se och skratta åt dråpliga situationer, att vara lättrörd och omtänksam men också att ha svagt tålamod med ren dumhet. Med en boktitel som *Patron förlovar sig* kan man förvänta sig en romantisk historia. Och visst svärmar Ann-Mari. Hon svärmar för människorna, naturen och sina älskade djur – men inte för fästmannen. Han befinner sig i Bulgarien och tilltalet till honom är vardagligt och Ann-Mari uttrycker sig gärna bakvänt: ”och det mesta jag har emot dig är att du är så hopplöst från Stockholm”. Ann-Mari tycks oförmögen att beskriva kärlekskänslor och är medveten om det. Hon river sönder sina försök för att det ”ser så allvarligt ut på något vis, när det står där på pappret, så jag nästan blir lite rädd.”

Ester Blenda tog alltid avstamp i sig själv, så väl i sina journalistiska texter som skönlitterära. Detaljer kunde ändras och situationer hittas på, men de egna upplevelserna och erfarenheterna var alltid strömfåran i gestaltningen. Här utskiljer *Patron förlovar sig*. När det gäller romantisk kärlek är författaren tafatt. Hon tycks inte ha det inre materialet att ta av och jag undrar – var Ester Blenda aldrig förälskad? Om hon hade hyst romantiska

EFTERORD

känslor för någon, en man eller en kvinna, besvarat eller obesvarat, tror jag att hon hade kunnat omvandla det i skrift.

Eller är kärleken så privat för henne att hon därför inte kan skriva om den?

Kanske Ester Blenda aldrig upplevde besvarad kärlek, kanske mötte hon inte den man som var förmögen att ge henne det utrymme hon behövde, kanske älskade hon en kvinna. Vi vet inte. Men för den som följer i Ester Blendas fotspår är det tydligt att friheten var störst av allt. I friheten ingick den självklara rätten att vara den hon var, oberoende av kön och samhälle. Denna övertygelse överskuggade allt, det traditionella äktenskapet måste ha upplevts som en omöjlighet.

När sista boken gavs ut 1933 var Ester Blenda 42 år. Några år senare drabbades hon av hjärnblödning. När hon förlorade kroppens förmåga förlorade hon friheten och med det förlorar hon allt som var något värt för henne. Det sägs att hon blev personlighetsförändrad, och blev senare satt under förmyndarskap. Ester Blenda gick bort 1948 i lunginflammation, 57 år gammal.

Ylva Floreman
www.floreman.se